

La interferència lingüística en la llengua dels diaris

Ricard Fité i Labaila

Coordinador lingüístic de l'edició en català del diari *El Periódico de Catalunya*

En el marc d'aquest seminari sobre quins han de ser els models de llengua escrita per als mitjans de comunicació he cregut oportú plantejar el paper de la interferència lingüística en la configuració d'aquests models. Intentaré objectivar tant com sigui possible els límits de la interferència, i miraré de distingir en quins casos aquest fenomen és assumit com a evolutiu i necessari pels llibres d'estil dels diaris, és acceptat inconscientment perquè passa desapercebut, o bé és rebutjat com a impropï i perjudicial.

La primera cosa sobre la qual em sembla pertinent cridar l'atenció, ni que sigui per començar a distingir el que és important i pertinent del que no ho és gens, és l'escàs fonament que presenten, en general, les opinions sobre la llengua dels diaris contingudes en les cartes dels lectors queixosos que arriben a la redacció, la major part de les vegades tan subjectives o simplement equivocades que no arriben a merèixer la consideració de ser publicades. El comú denominador d'aquestes cartes són consideracions estilístiques en contra d'opcions correctes que el lector es pensa que no ho són, basades en una interpretació no actualitzada de la normativa vigent de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), representada fonamentalment pel nou *Diccionari de la llengua catalana* del 1995, a l'espera de l'aparició de la nova gramàtica normativa. D'això se'n podria deduir segurament que el lector queixós no és precisament jove, o que ja fa uns quants anys que ha estudiat o s'ha reciclat, i que no està al dia i per tant no sap que paraules com ara *viuda*, *espuma*, *quadro*, *tindre* i *sigut*, posem per cas, ja són termes normatius.

Moltes d'aquestes cartes expressen també una preocupació pels diguem-ne «mots que es van perdent», calaix de sastre on van a parar indiscriminadament des de les antigalles més arcaïques fins a les expressions dialectals d'abast menys general,

que per tant no són precisament les més idònies per formar part del denominat *registre periodístic*.

He agafat com a pretext el contingut d'aquestes cartes perquè no és tan lluny dels arguments que sovint se solen esgrimir en el debat recurrent que s'estableix arreu sobre la qualitat d'ús de la llengua dels *media* en general i de la premsa escrita en particular. Per abordar aquest problema, cal delimitar prèviament què s'entén per *normatiu* i què no, quina actitud han de tenir els diaris davant la normativa, què diuen els llibres d'estil publicats i, en la mesura que sigui possible, on és la frontera entre el que és català i el que no ho és, i qui la fixa.

En el terreny de la fraseologia, per exemple, no fa gaire un lector d'*El Periódico* en català es va queixar perquè a un personatge d'un acudit d'en Ferreres li vam deixar dir «toquem fusta» quan, segons ell, l'hi havíem d'haver canviat per «toquem ferro». Podem «tocar fusta», en català, o tant sí com no hem de «tocar ferro», per expressar que ens volem prevenir contra la mala sort? Fins a quin punt «tocar fusta» és una interferència del castellà? Qui ho sap? I si arribem a la conclusió que ho és, té sentit rebutjar sistemàticament aquesta expressió en benefici de «tocar ferro»? No és tan català avui dia en la percepció dels parlants alfabetitzats «tocar fusta» com «tocar ferro»? D'on prové la queixa del lector? En què es fonamenta? Mirem què en diuen els diccionaris. El *Diccionari castellà-català* d'Enciclopèdia Catalana (DCC) diu que «tocar madera» s'ha de traduir per «tocar ferro». Vet-ho aquí. A partir d'aquesta breu informació es comença a forjar el descrèdit de «tocar fusta» entre la gent que habitualment consultem diccionaris per fer la nostra feina, i no cal dir que hem sigut legió els professors i correctors de català que ens hem passat anys fent «tocar ferro» al personal. En aquest cas, afortunadament, el descrèdit es pot combatre amb el diccionari de rang superior, el de l'IEC, que admet totes dues expressions. Salvats! Però d'exemples com aquest n'hi ha milers, davant dels quals t'has de pronunciar, i no sempre el diccionari de rang superior es presenta per salvar-te.

Un cop descrita aquesta escena, que es repeteix centenars de vegades diàriament entre les persones que tenen alguna responsabilitat sobre textos en català o sobre l'ensenyament de la llengua, ens podem fer una idea de la complexitat del fenomen. De manera que, com tot en aquesta vida, cal trobar la síntesi dolça, símptoma del just equilibri, entre el dubte compulsiu que ens pot fer veure barbarismes on no n'hi ha i la prevenció sana que ens pot fer parar el cop d'una invasió subtil i innecessària. I aquí és on no n'hi ha prou amb els textos normatius i on cal apel·lar a la intuïció i l'experiència dels professionals de la llengua (digueu-ne com vulgueu: tècnics lingüístics, editors de textos, correctors, traductors, etcètera). La seva opinió, que en el

cas de la llengua escrita dels diaris es reflecteix en els llibres d'estil, és determinant per fixar els límits entre el que és permisible i el que no ho és, i en definitiva per configurar el model de llengua d'una publicació.

Parlaré, doncs, sobretot, de la interferència entesa com a evolució i com a necessitat. Com a mal necessari, si voleu. I la podria comparar amb la interferència que es combat, que tothom combat, com a mal innecessari. Però com que parteixo de la base que sobre aquesta segona interferència, la que tothom combat, hi ha més consens i està més fixada i divulgada, em centraré en la primera, la que es pot dir que ja està integrada en la llengua i que els mitjans de comunicació acullen per contribuir a donar-li l'anomenat *prestigi de la lletra impresa*, pas previ al possible reconeixement acadèmic. Finalment, també parlaré d'allò que no se sap si és interferència o no, fenomen davant del qual els traductors vivim el dilema permanent de si combatem el que no cal rebutjar o bé estem tolerant per inèrcia el que és inacceptable.

Els llibres d'estil dels diaris expliciten els límits de la interferència acceptada. Són uns límits certament subjectius, i és veritat que els mitjans no sempre coincideixen a donar per bons els mateixos fets d'ús, però també és veritat que hi ha un territori ampli amb un denominador comú de casos tolerats. Si fem una mica d'història i en posem uns quants exemples, es veurà més bé el que vull dir.

L'any 1987, el llibre d'estil del *Diari de Barcelona*, el popular *Brusi*, proposava, en el terreny del lèxic, l'ús preferent de «formes històricament legítimes» i de «castellanismes històrics». Entre les primeres, teníem *clero* (millor que *clergat*), *cuidar* (millor que *tenir cura*), *decepcionar* (millor que *decebre*), *desaigüe*, *desaiguar* (millor que *desguàs*, *desquassar*), *mansana* (millor que *illa* [de cases]), *melancholia* (millor que *malenconia*) i *verdader* (millor que *vertader*). Entre els segons, teníem *afició*, *aficionar-se*, *aficionat* (millor que *afecció*, *afeccionar-se*, *afeccionat*), *barco* (alternant amb *vaixell*), *caldo* (alternant amb *brou*), *carrera* (alternant amb *cursa* i *correguda*), *despedir*, *despedir-se*, *despedida* (millor que *acomadar*, *acomadar-se*, *comiat*), *disfrutar* (millor que *gaudir*, *fruir*), *entregar*, *entrega* (millor que *lliurar*, *lliurament*), *guapo* (alternant amb *maco*, *bonic*) i *tio* (alternant amb *oncle* o bé, segons el registre, amb *home*).

Doncs bé. Al cap de vuit anys, el 1995, el diccionari de l'Institut acceptava del primer grup *clero*, *cuidar*, *desaiguar*, *melancholia* i *verdader*; i del segon grup, *afició*, *aficionar-se*, *aficionat*, *caldo*, *carrera*, *entrega*, *entregar* i *guapo*. En canvi, van continuar i continuen fora de la llei normativa *decepcionar*, *desaigüe*, *mansana*; *barco*, *despedir*, *disfrutar* i *tio*. De vint casos, en van salvar tretze. El seixanta-cinc per cent.

L'any 1997, el diari *Avui* publicava el seu llibre d'estil amb un annex titulat «Termes i expressions acceptables», una sèrie de fets de llengua presumptament interferi-

dors, no recollits per la normativa i d'ús habitual en el diari des de feia ben bé deu anys, els deu anys que l'*Avui* va trigar a explicitar en forma de llibre la renovació de la seva política lingüística, posada en pràctica coincidint amb la reaparició en català del *Diari de Barcelona*. Les hemeroteques us ho confirmaran. La lectura d'aquest annex és força significativa de l'aportació que han fet els mitjans de comunicació a l'ampliació del diccionari. I és que els responsables de l'edició del llibre van marcar amb la sigla DIEC les entrades que l'Institut acabava d'incorporar al nou diccionari, precisament perquè no es perdés aquesta informació: que usos habituals en el diari des de feia anys, no normatius fins al 1995, acabaven formant part del diccionari un dia o altre.

Entre les entrades que l'*Avui* considera acceptables i que l'IEC no beneeix fins al 1995 hi ha: *acollida, aforat, afruitat, a granel, així com, àlgid, aparcar* (fig.), *a part de, aprofundir* (intr.), *argumentar* (tr.), *arreglar* ('reparar', 'adobar'), *a sobre, aturat, audiència* ('conjunt d'oients'), *auditar, autenticar, autoria, banyador, barra* ('taulell d'un bar'), *bodegó, caldo, camaraderia, camell, canòdrom, cantautor, capgròs, carcerari, carència, caricaturitzar, carril, cautelar, centrar, centrecampista, coça, colar, commocionar, comodi, conscienciar, consensuar, constància, contactar, contundència, convalidar, cuidar, culminar* (tr.), *curar, decorat, defenestrar, desaiquar, descampat, desfasar, despenalitzar, destí, d'estranguis, dictaminar* (tr.), *dinamitzar, distorsionar, divo, driblar, empresariat, en absolut* ('de cap manera'), *encapçalar, en mans de, enquestar, entrega, entregar, entrevistar* (tr.), *esmaixada, esmaixar, esperpèntic, estrès, extorsionar, extradir, extraradi, fatxa, fer front, fiasco, firal* (adj.), *flexionar, gamberrada, gamberrisme, gamberro, gira* ('viatge'), *gravar, guapo, guardaespalles, hampa, ignorar* ('no fer cas'), *immers, liderar, llaça, marioneta, massacrar, massacre, massiu, melancolia, minusvàlid, molest, monyo, nino, obviar* (tr.), *perillositat, pèrit, personar-se, petanca, pirueta, privatitzar, promocionar, quadro, qüestionar, quotidianitat, reinserció, reinserir, ressaca, roda de premsa, rol* ('paper'), *sedar, seguir + gerundi, sigut, sinistralitat, telecadira, tensar, trasto, tronera, vamba, vano, variu, vehicular, verdader, vetar, voluntariós i xòfer*.

Molts d'aquests termes havien sigut esmenats sistemàticament pels correctors mentre no van rebre la benedicció normativa. D'una banda el fet que no figuressin al diccionari i de l'altra que fossin denunciats per més d'un tractat de barbarismes com a tals, sense oblidar que els diccionaris bilingües també els ignoraven com a alternativa possible, els convertien en usos no genuïns, sospitosos de calc i per tant directament rebutjables. Quants dels col·legues de la meua generació, i més grans, no han esmenat una vegada i una altra durant anys i panys fins a quedar-ne ben avorrits *a granel* per *a dojo*, *arreglar* per *adobar*, *banyador* per *vestit de bany*, *bodegó* per *natura morta*, *camaraderia* per *companyonia*, *carència* per *mancança*, *comodi* per *jòquer*, *cuidar* per *tenir cura*, *curar* per *guarir*, *descampat* per *camp obert*, *destí* per *destinació*, *distorsionar* per *distòrcer*, *entrega* per *lliurament*, *extorsionar* per *extorquir*, *fer front* per *afrontar*, *gamberro* per *brètol*, *gira* per *tournee*, *gravar*

per *enregistrar*, *guardaespatlles* per *goril·la*, *immers* per *immergit*, *llaga* per *nafra*, *marioneta* per *titella*, *monyo* per *trossa*, *petanca* per *botxes*, *pirueta* per *cabriola*, *ressaca* per *caparra*, *sigut* per *estat*, *tensar* per *tesar* i *voluntariós* per *volenterós*? Feina vana. Els autors esmenats els en podrien demanar responsabilitats. I en una hipotètica escena en què l'esmenador amb bona memòria revisés una nova edició d'aquells textos, segurament reviuria amb neguit aquella intervenció pretèrita amb el nou diccionari al davant.

Aquest mecanisme de substitució sistemàtica del presumpte barbarisme, amb l'únic fonament o argument que «al Fabra no hi era», va ser moneda corrent entre els tècnics lingüístics de les dècades dels anys setanta i vuitanta (probablement menys corrent en la dels noranta), i a les joves generacions d'avui els deu sobtar que en aquella època adoptéssim uns criteris tan rígids i malauradament tan simplistes. Segurament els joves correctors i traductors no es reconeixeran fent canvis d'aquesta mena en un text per publicar. Però el que a mi m'interessa remarcar avui aquí és que aquests canvis que ara ja no es porten a terme perquè som davant de termes correctes, diaris com el *Brusi* i l'*Avui* (i no només aquests) els van deixar de fer abans que fossin correctes, i segurament per això (també per altres motius, no dic que no) actualment ja són correctes. És a dir, en un moment donat, que jo gosaria qualificar de lucidesa, uns termes susceptibles de ser llençats al sac de la interferència lingüística rebutjable, deixen de ser combatuts i són volgudament acceptats pel llibre d'estil d'un mitjà. Moment de lucidesa perquè d'alguna manera s'intueix que aquests mots ja s'han integrat tan naturalment en la llengua, sense posar en perill cap dels seus pilars fonamentals, i hi han arrelat tant, que fins i tot pel bé de la mateixa llengua surt molt més a compte considerar-los catalans, en tant que ja en formen part, que no pas rebutjar-los en benefici d'unes alternatives que més sovint que no sembla desvirtuen les tendències evolutives del català actual. Per tant, hem vist una multitud d'usos que constitueixen un exemple de la interferència que jo en dic volguda i que contribueixen a posar la llengua al dia, a modernitzar-la. L'actitud contrària ens portaria a la involució, en definitiva a la llatinització.

Aquest fenomen pot ser tan polèmic com vulgueu, i sempre s'alçaran veus denunciant aquest procés de modernització de la llengua qualificant-lo d'atemptat contra els mateixos fonaments del nostre edifici lingüístic. Però precisament perquè ara ja podem parlar des dels mitjans escrits en català amb una perspectiva de més de vint-i-cinc anys de presència continuada i cada vegada més gran als quioscos, estem en condicions de demostrar fins a quin punt el model de llengua dels diaris ha actuat per davant de l'activitat de l'autoritat acadèmica sancionadora, avançant-s'hi, i li ha anat proporcionant exemples d'ús actual amb lletres de motllo perquè considerés la

conveniència d'actualitzar el diccionari amb aquestes aportacions. Polèmiques al marge, així van actuar el *Brusi* i l'*Avui* amb els seus exemplars diaris i els seus llibres d'estil, i així ha actuat també *El Periódico de Catalunya* amb la seva edició en català des del 1997 i amb el seu llibre d'estil publicat l'any que som ara.

S'ha de reconèixer que *El Periódico* en català neix amb l'avantatge de poder disposar d'un model de llengua consolidat ja al carrer pels seus predecessors. Al final de la dècada dels noranta, les polèmiques sobre quin ha de ser el model de català dels diaris ha passat bastant a segon terme, per no dir que ha passat a la història. Perquè ja existeix un patró establert, una manera de fer comuna en més del noranta per cent dels casos, un mateix territori on conflueixen la majoria de les preferències estilístiques dels mitjans escrits. Es pot dir que ja trobem un registre periodístic més o menys fixat (amb alguna particularitat local que entenc que no invalida la tesi), que comparteixen els diaris que es fan a Barcelona, i que ja he esmentat, amb els de la resta de Catalunya, des d'*El Punt* i el *Diari de Girona* fins a *El 9 Nou*, *El 9 Esportiu*, *Regió 7* i *Segre*. I tots els que em deixo.

Per tant, *El Periódico* ha recollit l'herència dels mitjans que l'han precedit, sobretot dels barcelonins, i ha fet un llibre d'estil en la línia dels del *Diari de Barcelona* i l'*Avui*. I tot i tenir l'avantatge de disposar d'aquesta herència i de néixer en una situació lingüística força més normalitzada (i això inclou des de l'existència del flamant nou diccionari de l'IEC fins a la immensa quantitat d'eines lingüístiques a disposició de l'usuari com mai n'havíem tingut en la nostra història: diccionaris en línia per Internet, complementaris, d'ús, de règims verbals, TERMCAT, webs de llengua, etcètera), hem volgut mantenir la tradició de proposar un model de llengua que, sense deixar de ser respectuós amb la normativa de l'Institut, accepta alhora una sèrie d'usos que, entenent que formen part del llenguatge periodístic català del segle XXI, encara no figuren al diccionari normatiu. Amb la pretensió que almenys siguin estudiats per l'autoritat competent per si els acaba creient dignes de ser-hi inclosos.

Així doncs, el llibre d'estil d'*El Periódico*, que en general defensa la varietat oriental central, en morfosintaxi pren partit per opcions més o menys polèmiques com ara l'ús sistemàtic dels signes d'interrogació i admiració inicials, la contracció *al* i la preposició *per* davant d'infinitiu i la no-obligatorietat de la doble negació. Per què polèmiques? Doncs perquè sovint són interpretades com una claudicació a la interferència del castellà. I aquesta consideració passa per damunt de tots els arguments que es puguin esgrimir sobre la necessitat del signe d'interrogació inicial atesa l'estructura sintàctica de la frase catalana, i sobre la genuïnitat o la catalanitat de determinades preposicions o de la manera de construir frases negatives.

En el terreny del lèxic, el llibre marca amb un signe de tolerància, una boleta, allò que acceptem més enllà de les regles, i amb un asterisc el que no és normatiu i combatem. La boleta representa, per tant, el conjunt de fets integrables en el que he convingut d'anomenar *interferència volguda*, i l'asterisc marca la *interferència rebutjable*. Què és volgut? Doncs paraules i expressions tan habituals com ara (i no les esmento pas totes) *a expenses de*, *afició* ('conjunt d'aficionats'), *aguantar el tipus*, *airbag*, *a jutjar per, al complet*, *a l'espera de*, *alfombra*, *altell* ('entresolat'), *a menys que*, *a mitjans de*, *anar de cul*, *anar per lliure*, *anorèxic*, *apreci*, *avassallar*, *avellaner* ('pagès de l'avellana'), *barco*, *béicon*, *birlar*, *birria*, *bocata*, *bodi*, *bolo*, *botí* ('mena de calçat'), *brandi*, *brifing*, *bronca*, *burlar*, *cabrejar-se* ('emprenyar-se'), *camarot*, *canxa*, *carinyo*, *carinyós*, *carpa* ('vela'), *carregar les tintes*, *casc antic*, *càtering*, *cessar* (tr.), *ciment armat*, *cita* ('citació'), *citar* ('esmentar'), *ciudadania* ('conjunt de ciutadans'), *clarificar* ('aclarir'), *coba*, *coca* ('cocaina'), *col·lisionar*, *colmado*, *contemplar* ('preveure'), *corrida*, *cuejar*, *cuidador*, *cunya* ('angle'), *curat* ('adobat, assecat'), *debacle*, *de bona tinta*, *de cara a* ('amb vista a'), *decimonònic*, *de quant blanc*, *desaire*, *desangelat*, *descerebrat*, *desenfadat*, *desgarbat*, *desvelar* ('revelar'), *disfrutar*, *dissuasori*, *donar la talla*, *donar-se cita*, *donat que*, *empollar*, *encantar* (fig. intr.), *en entredit*, *enervar* ('excitar'), *en excés*, *en l'actualitat*, *en ocasions*, *en olor de multitud*, *ensaladilla*, *en solitari*, *entubar*, *escamar* ('escamnar'), *escaquejar-se*, *escombrar* ('guanyar, arrasar'), *esmifar*, *espàrring*, *esperpent*, *espònsor*, *esquàter*, *estar a l'espera*, *estar de tornada*, *estela*, *estranyar* (intr.), *estressar*, *exitós*, *fabular*, *fanzín*, *farra*, *farragós*, *fer un lleig*, *forrar*, *forro*, *fotomaton*, *fuagràs*, *fugar-se*, *ganxo* ('atractiu'), *garrafal*, *glamur*, *glamurós*, *golondrina* ('embarcació'), *guaperes*, *quiri*, *impactar*, *impàs*, *incautar*, *interessar* (intr.), *ionqui i jugar un paper*. Tot això, i molt més, de la A a la K.

És molt probable que els correctors joves d'avui també siguin gentilment convidats per les empreses per a les quals treballen a posar en pràctica el mecanisme de substitució a què he al·ludit fa una estona, i que per tant estiguin acostumats a esmenar *a expenses de* per *a costa de*, *afició* per *públic*, *aguantar el tipus* per *no aflluixar* i *airbag* per *coixí de seguretat*, i m'aturo aquí. No hi fa res. Des d'aquí només em permeto cridar-los l'atenció que això no és una pràctica unànime, que apareixen nous diccionaris que accepten com a catalans aquests usos (sense anar més lluny, el *Gran diccionari 62 de la llengua catalana*, per exemple, que sense ser pròpiament un diccionari d'ús recull una gran quantitat d'usos que es poden englobar en aquesta mena d'interferència de què parlem), que els diaris els fan servir volgudament, i que naturalment existeix la possibilitat que un dia les empreses per a les quals treballen els deixin de convidar a rebutjar aquests fenòmens si el diccionari normatiu, atenant a l'evolució de la llengua, els ha recollit en una nova edició.

M'havia quedat a la K. Però si voleu més exemples d'aquesta interferència volguda que configura el model de llengua d'*El Periódico* (i goso dir que de la premsa escrita

en general), puc continuar, perquè de la L a la Z passa el mateix. És a dir que donem per bones paraules i expressions com ara *laminar* (fig. ‘erosionar’), *làmpara*, *lectura* (‘interpretació’), *lentilla*, *liftar*, *lifting*, *litrona*, *llimar diferències*, *macarra*, *mà dreta* (‘persona de confiança’), *mà dura*, *manguera*, *marabunta*, *marejar la perdiu*, *maria* (‘marihuana’), *marica*, *mediar*, *melena* (‘cabellera’), *membret*, *mesetari*, *metxa* (‘floc’), *mimar*, *mono* (‘síndrome d’abstinència’), *mosquejar-se*, *mullar-se* (‘comprometre’s’), *nano*, *natilles*, *no estar de més*, *no hi ha dret!*, *només faltaria!*, *nominar*, *no obstant*, *noquejar*, *nòria*, *novatada*, *nòvio*, *octavilla*, *okupa*, *oli* (‘pintura’), *olla a pressió*, *olorar-se* (‘sospitar’), *ostentar* (un càrrec), *pal* (‘cosa avorrida’), *palmes* (flamenc), *panel* (‘reunió d’especialistes’), *papanates*, *paparazzi*, *paper mullat*, *papilla*, *parafemàlia*, *paspartú*, *passar de*, *passar per*, *passar-se*, *passota*, *pas zebra*, *patxanguero*, *pega* (‘objecció’), *perilla* (‘barbeta’), *per sorpresa*, *peto*, *pícar* (‘picardiós’), *pifiar*, *pillo* (‘murri’), *pirat* (‘boig’), *piropejar*, *piropo*, *pitxi*, *plasta*, *platillo* (gastronomia), *poder amb*, *policial*, *polítolèg*, *polo* (‘gelat’, ‘camisa esportiva’), *polvo* (‘clau’), *polvoró*, *posar en coneixement*, *posar l’accent*, *posavasos*, *postura* (‘actitud’), *prestamista*, *primar* (‘concedir una prima’, ‘donar prioritat’), *privacitat*, *puro*, *quiniela*, *quinielista*, *quinto* (de cervesa), *rabiar*, *rastrejar*, *rebuf*, *recader*, *recapacitar*, *recés* (‘interrupció, pausa’), *recolzament*, *recolzar* (‘donar suport’), *recórrer* (tr., una sentència), *regat*, *registrar* (‘escorcollar’), *registre* (‘escorcoll’), *remat*, *repostar*, *repostatge*, *represaliar*, *repunt* (‘augment d’un valor borsari’), *repuntar*, *revaloritzar*, *rondo*, *rosca* (‘pilota amb efecte’), *rumorejar-se*, *rumorologia*, *ser de + infinitiu*, *ser de calaix*, *sisplau*, *solera* (‘tradicció’), *sortir al pas*, *sortir en tromba*, *sublevar*, *suggestència*, *suggestent*, *tasca* (‘taverna’), *taula camilla*, *teca* (‘fusta’), *tiet*, *tio*, *tirar la tovallola*, *tonteria*, *tonto*, *tragar*, *treure avantatge*, *treure ferro*, *tuberia*, *valoritzar*, *verduler*, *verduleria*, *viudetat*, *vivenda*, *voràgine*, *web*, *xavacà*, *xivato*, *xollo*, *xuleta* i *xulo*.

Després d’aquesta aclaparadora allau d’exemples d’usos permissibles, algú es pot preguntar: i doncs què combaten els diaris?, quina interferència rebutgen, si admeten tot això expressament? La resposta és curta i senzilla. Els diaris no admeten tot allò que no és normatiu, llevat del que acabo d’explicar. He parlat molt del lèxic, que és la part més externa de la llengua, menys estructural, més perifèrica, si el comparem amb la morfologia i sobretot amb la sintaxi. (De l’ortografia no me n’ocuparé perquè és la part més convencional i finalment la menys important respecte a l’evolució de la llengua. I de la fonètica, òbviament tampoc, perquè estem tractant la llengua escrita.) Doncs en morfologia i sintaxi els diaris tenen molt interès a no deixar-se interferir per les llengües veïnes (no solament pel castellà, també per l’anglès). Com a mínim, aquesta és la intenció. Perquè entenem que és en aquests aspectes on la interferència és més nociva per a la integritat de la llengua, per a la seva fesomia, i per tant no té sentit incorporar-la. Aquí podríem parlar, per exemple, de l’ús correcte i adequat dels pronoms febles, d’una banda amb duplicacions naturals quan convin-

gui (en una frase com ara «no sabem què li passa al president»), però de l'altra sense buits antiestructurals i també sense usos antiintuïtius per ultracorrecció. Podríem parlar de l'ordre dels elements de la frase («vostè creu que el país va bé?» i no pas «creu vostè que el país va bé?»), i podríem parlar, en fi, d'una suma d'aspectes que ens fan anar a parar al famós concepte del *geni de la llengua*, entès com una sensació, un efecte, una musicalitat, una harmonia i un ritme intern que ens fan reconèixer un text com a català i no pas com una suma de paraules catalanes posades una al costat de l'altra (com traduïdes mecànicament per una màquina) traint els lligams interns entre sintagmes que responen a les diferents maneres de fer que té cada llengua. De la mateixa manera que, davant d'un piano, tocar totes les notes que hi ha a la partitura no té res a veure amb fer música. Música de veritat.

La tria de totes aquestes opcions, en què es barregen l'estilística, la normativa, el registre, la moda i les declaracions del personatge que protagonitza la notícia del dia, té un grau de subjectivitat que no es pot obviar. Però la història ens ha portat fins aquí. I les hemeroteques són a la disposició de qui vulgui per analitzar el que s'ha fet els últims vint-i-cinc anys en matèria de models de llengua. Podreu pensar que, pel mateix preu, tan aviat es podrien haver rebutjat usos que s'han admès com tot al contrari, es podrien haver acceptat usos que es continuen rebutjant unànimement però que tenen característiques semblants als que hem esmentat pel que fa a ser sentits pels catalanoparlants d'origen com a pertanyents a la llengua catalana del segle XXI. És veritat. Jo mateix no m'explico com és que cap llibre d'estil de cap diari encara no s'ha atrevit a defensar verbs com *apretar* i *matxacar*, i expressions com *anar de farol*, *ser patós* i *treure pit*, i que altres verbs com *despedir* i *invadir* no siguin d'ús general. Però aquesta veritat, aquesta subjectivitat, és inherent al compromís que tenen els mitjans, per definició, de reflectir la realitat, i per tant és també el que fa possible que els models de llengua no s'allunyin excessivament de la fesomia real del català actual. Vull dir que si un diari entén que en un moment donat ha de poder superar, ultrapassar, la normativa vigent, es veu obligat a acotar l'abast d'aquesta transgressió, i que a l'hora de definir aquesta parcel·la de realitat que l'autoritat no abona, no pot deixar de ser subjectiu. (Com també és subjectiu l'autor del diccionari quan determina què hi inclou i què no.) D'altra banda, és molt fàcil i coherent editar un text impedit que hi aparegui res que no sigui recollit per la normativa. Però aquesta actitud conservadora potser no és la més idònia per a un diari, que d'acord amb la seva funció comunicadora més aviat ha d'entendre el diccionari com un corpus susceptible de ser ampliat que no pas com una eina restrictiva i constrenyidora de les seves necessitats expressives.

Un cop explicada aquesta interferència volguda, m'agradaria referir-me, ni que sigui breument, a la interferència més invisible, la que costa més de veure perquè els manuals de català no en parlen o en parlen poc, i els llibres d'estil gens. Traduint del castellà al català et trobes moltes vegades que no saps si aquell ordre de la frase, aquella manera de dir, aquella imatge, també són possibles en català i per tant es poden traduir literalment, o bé has d'alterar aquell ordre o buscar una altra mena de frase perquè per inèrcia estàs calcant el castellà. Abans he citat el *Diccionari castellà-català* d'Enciclopèdia Catalana a propòsit de l'equivalència entre *tocar madera* i *tocar ferro*, i ara el torno a citar perquè conté una gran quantitat d'equivalències no literals, com aquesta del *ferro*, que exemplifiquen el dilema. Un dilema que se't fa més i més gros quan l'equivalència proposada no és literal i certament estranya al català actual, i quan l'equivalència literal sona la mar de bé (estem parlant de les orelles d'un traductor o d'un corrector, acostumades a sentir-hi bé).

Ja hem vist que l'opció prudent de seguir el diccionari ens pot portar a divulgar equivalents poc generalitzats i fins i tot anacrònics i a rebutjar solucions ben vives i ben lícites. Però també és veritat que l'opció agosarada d'acceptar el que sona la mar de bé tampoc és una garantia d'encertar-la. I si el que passa és que al diccionari o a la gramàtica tampoc hi trobes la informació que busques, la incertesa encara augmenta més. I a més incertesa, més prudència. Però, sigui com sigui, hi ha moments que no saps si estàs sucumbint a la influència del castellà o si estàs retallant innecessàriament possibilitats expressives al català. De tots dos mals, n'hem de fugir. Parlaré breument del primer mal.

Sucumbim al castellà si deixem passar un ordre de la frase com ara «Reia amb rancor el sector femení de l'atenta platea quan l'hostalera Agustina es va aixecar de la cadira», o l'hem de reescriure per «El sector femení de l'atenta platea (o «de la platea atenta») reia amb rancor...»? Podem arribar a donar per bo «Parlava el president des de la tribuna del Congrés i l'aplaudien els diputats», o hem de canviar sistemàticament aquest ordre per «El president parlava des de la tribuna del Congrés i els diputats l'aplaudien»? És un calc del castellà el titular «Trobades tres persones mortes en un barranc del Matarranya», i més català «Troben tres persones mortes en un barranc del Matarranya»? Les primeres opcions de cada parella són habituals a *El Periódico*, però són exemples en què no sabem del cert si ho estem fent bé. I n'hi ha milers, d'exemples com aquests, que de vegades penses que ja està bé que els deixis passar, i de vegades que no els hauries de tolerar. Vegem-ne uns quants.

«Saddam viu» és pitjor que «Saddam és viu»? Podem escriure «líquid element» en una situació mig irònica mig poètica mig foteta, o en català se n'ha de dir «aigua»? Els

lladres catalans poden ser «de guant blanc», o només poden ser «de classe», «fins» o «refinats», com ens proposa el DCC? Seguint aquest mateix diccionari, no podem «cremar les naus» i estem obligats a «jugar-nos-hi el tot pel tot», i no ens podem «treure una espina» que tenim clavada i necessàriament hem de «buidar el pap» o «descarregar el cor»? Podem dir d'un artista maduret que encara pot «donar molta guerra» o per força n'hem de dir que «encara farà parlar molt»? (En aquest cas, la proposta del DCC és inviable: «no deixar viure».) Un cotxe pot «saltar pels aires» en un atemptat? Nosaltres més aviat diríem que no, però...

I tres exemples d'*El Periódico* d'avui, calentets encara. El primer correspon al començament de la crítica de televisió de Ferran Monegal: «Enrabiada interessantíssima la que va agafar el nostre admirat Xavier Sardà ahir a la matinada a *Crónicas marcianas* (Tele-5)». Què me'n dieu, d'aquest ordre? El segon és un titular d'una pàgina de «Cosas de la Vida»: «Denunciats agents de finques per discriminar immigrants». No hi quedaria més bé «Denuncien...»? I què vol dir «quedaria més bé»? Equival a dir que en aquest cas el participi no és català? I el tercer exemple és una frase que no ha arribat a sortir publicada: «Els dos etarres tenien en poder seu armes i 150 quilos de dinamita». El que no ha arribat a sortir és «en poder seu», ni «en el seu poder». Però estem segurs que no hi fa falta?

En qualsevol cas, són exemples que no tenen res a veure amb la trucada telefònica del lector que es queixa indignat perquè hem obert el diari dient, amb lletres de pam, que «Els pisos han pujat un 18 per cent l'últim any». El lector sosté aferrissadament que els pisos no «pugen», sinó que «s'apugen», i no el treus d'aquí. Ja li pots anar dient que ell ha sentit una altra mena de campana, aquella que diu que el Govern no pot «pujar» els preus, sinó que els ha d'«apujar», però que en canvi els preus sí que poden «pujar», i com els preus els pisos. El lector t'acusa de ser jovenet i de no tenir-ne ni idea. Tot fos tan fàcil, i tan clar.

No voldria acabar sense parlar del model de VilaWeb, el portal d'Internet de notícies en català, perquè certament representa una alternativa al model que he descrit. Sigui perquè més que cap altre mitjà s'adreça al conjunt de la població de tots els Països Catalans, sigui perquè creuen que el català periodístic pot respondre a criteris diferents dels que han arrelat majoritàriament en la premsa escrita en paper, sigui per cridar l'atenció (no ho descartéssim), el cas és que presenta trets característics que no deixen de sobtar el lector habitual de premsa en català. Titulars de notícies com ara «Comença la segona tongada de la Lliga de futbol», «Es mor Frederic Jordan, impulsor de la Societat Coral El Micalet» i «No pas menys de 5 morts en un atemptat a l'Irac», i grafies com les de l'Iraq mateix, que escriuen amb *c* final contra el criteri

general (i ho justifiquen, però per aquest mateix preu potser s'haurien de canviar moltes altres coses), són opcions estilístiques que no es troben en cap altre mitjà, acompanyades de pinzellades d'altres dialectes en un context bàsicament oriental central, com ara l'ús de *ací*. Però llevat d'aquests detalls, i d'altres preferències per mots i locucions més antics, tradicionals o literaris (*lliurar, enguany, signar, tammateix, restar, quant a, atès que, no obstant això i per la qual cosa*), la veritat és que comparteixen la manera de fer de la premsa escrita en general. La diferència és que potser ells no es creuen tant com els altres que, per bé o per mal, el català del segle XXI va canviant de mica en mica en relació amb el del segle XX, de la mateixa manera que canvien les èpoques, les modes, les persones, les lleis i els costums.

Espero haver contribuït amb la meva participació en aquest seminari a esbossar ni que sigui una part del panorama que tenim al davant pel que fa a models de llengua escrita per als mitjans de comunicació. En tot cas, gosaria afirmar que les possibles diferències entre uns i altres són simplement de matís, i que avui dia disposem d'unes pautes d'ús en el registre periodístic força delimitades i consolidades, amb les tendències majoritàriament innovadores que he descrit, i que comporten l'assumpció com a positiva d'una certa interferència d'altres llengües, que a la llarga els diccionaris, i sobretot el Diccionari amb majúscula, recullen. Senyal que tot plegat no deu ser tan dolent per al futur del català.